

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

ISSN: 2992-8982 <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdulkarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI	12
Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li	
O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	16
Shermuxeimedov Akmal Komiljonovich	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA YO'QOTISHLAR HISOBI UCHUN ISHCHI HISOBVARAQLARI TIZIMINI ISHLAB CHIQUISH	27
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA BANK XIZMATLARINI MASOFADAN KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	32
Azlarova Aziza Axrorovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	36
Soyibova Matluba Ahmedboyevna	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	41
M.O. Yo'ldoshova	
NARXLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY KONSEPSIYASI SIFATIDA DINAMIK NARX SHAKLLANTIRISH	45
Anvar Deberdiyev	
SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISH YO'LLARI	49
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich	
STARTAP EKOTIZIMLARINI RAG'BATLANTIRISHNING SOLIQ MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: GLOBAL MUAMMOLAR VA HUDUDIIY IMKONIYATLAR	55
Ishimova Mohinur Absalomovna	
UMUMIY OVQATLANISH TIZIMIDA B2B MARKETINGINI JORII ETISH. (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	61
Zakirova Gulnoza Quدراتovna, Aliyeva Gulnora Ildarovna	
TIBBIYOT TASHKIOTLARIDA NOMOLIVAVIY AKTIVLAR HISOBI AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	67
Iskanov Xoljigit Nurkosimovich	
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI RIVOJLANTIRISH MARKAZIDA ICHKI AUDIT TIZIMINI TASHIL ETISH AMALIYOTI	73
Suyunov Yorqin Bekmurodovich, Nazarov Ubaydulla Abdumannapovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	79
Yuldashev Akmal Kiyomovich	
TOG'-KON KORXONALARIDA TEXNOLOGIK TIZIM HOLATINI BAHOLASH VA IQTISODIIY SAMARADORLIK ZAXIRALARINI ANIQLASH	83
Abirova Nargizabonu	
YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI VA ULARNING MILLIIY RIVOJLANISHI	88
Turayev Abduvohid Kuldashevich	

IQTISODIYOTNING INNOVATSION TARAQQIYOTI SHAROITIDA MEHNAT RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	93
Artiqova O'g'iljon Zafar qizi	
O'ZBEKISTON MILLIY TELERADIOKOMPANIYASI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SEMIR MODELIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	101
Rustamov Zafar	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH TANNARXINI PASAYTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	107
Metyakubov Azamat Djumanazarovich	
BUXORO ARK ANSAMBLI TURISTIK SIG'IM IMKONIYATLARINI BAHOLASH	111
Sulaymonova Malika Maxmudovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПЛАНИРОВАНИЯ, КОНТРОЛЯ И АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ НА МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	116
Муродов Шавкатжон Фарходович, Зайналов Ж. Р.	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ISHTIROKIDAGI INVESTITSION LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	121
Ochildiyeva Naima Mengziya qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
TIJORAT BANKLARINING KREDITLASH AMALIYOTIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	127
Melibayev Sodir Adilovich	
TIJORAT BANKLARI RENTABELLIGINI TA'MINLASHDA AKTIVLAR VA REGULYATIV KAPITALNING O'RNI	135
Sheraliev Abbos Xolmuminovich	
DIGITAL TRANSFORMATION OF DECISION-MAKING IN THE NATIONAL ELECTRICITY GRID OF UZBEKISTAN	140
Abdumalik A. Djumanov, Mukhlisa M. Gafurova, Tursunmurod R. Sobirov	
VIRTUAL IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI	147
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
O'ZBEKISTON QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING RIVOJLANISH HOLATI VA INSTITUTSIONAL TUZILMASI.....	152
Shamsiddinov Ne'matjon Ashurali o'g'li	
ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	157
To'ychiyeva Dilnoza Farxod qizi	
ELEKTRON TIJORAT BOZORIDA RISKLARNI BAHOLASH MASALALARI	162
Aripov Ulug'bek Bahodirovich	
UY-JOY BOZORINI IPOTEKA KREDITLASH AMALIYOTI ORQALI INTEGRATSIYA QILISH: O'ZBEKISTON SHAROITIDA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	166
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
HUDUDIY INVESTITSIYA TARKIBINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA DINAMIK TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	171
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI KREDITLASH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Bo'taev O'tkir Eshboevich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	181
Umarova Malika Nematjanovna	
РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЗЕЛЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	187
Рахмонов Джамшид Одил угли	

ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНИЗАЦИЯХ КУЛЬТУРЫ УЗБЕКИСТАНА.....	194
Абдусаламова Фарогат Сунатиллаевна	
BANK XIZMATLARI KO'RSATISH MEZONLARINI ANIQLASH VA ULARNI BAHOLASH.....	200
Avazbek Jo'rayev	
BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK OMILLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	207
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
ASALARICHILIK XO'JALIKLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	211
Berdimuratov Kuanishbay Genjebaevich	
ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ПРОЕКТОВ И ПРОГРАММ.....	215
Абдулаттоев Абдухакимжон Абдулхамид угли	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISH STRATEGIYASI.....	228
Mohichexra Melikovna Mo'minova	
INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI: XALQARO TAJRIBA TAHLILI	233
Dilbar Xasanovna Aslanova, Usmanova Zumrad Islamovna	
TA'LIM TIZIMIDA MARKETING YONDASHUVI VA TAMOYILLARINI QO'LLASHNING NAZARIY ASOSLARI	239
Musayeva Shoira Azimovna, Raxmonova Aziza Tolibovna	
MEHMONXONALAR VA OILAVIY MEHMON UYLARI RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI	245
Boynazarov Ulug'bek Egamberdiyevich	
HUDUDLARNING TURISTIK SALOHİYATIDAN FOYDALANISH ORQALI ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	250
Daminov Mirvoxid Isroilovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YASHIL IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: MAKROIQTISODIY VA TARMOQ KO'RSATKICHLARI ASOSIDA TAHLIL	255
Iminoxunov Abdukoxor Abdivaitovich	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINING INNOVATSION SAMARADORLIKKA TA'SIRI	264
Abdunabiyev Sirojiddin G'anijon o'g'li	
ИССЛЕДОВАНИЕ АКТИВНОСТИ И СТАБИЛЬНОСТИ КАТАЛИЗАТОРОВ В ПРОЦЕССЕ ГИДРООЧИСТКИ НЕФТЕПРОДУКТОВ И ИХ РОЛЬ В ОХРАНЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ.....	271
Тураев Баходир Тиркашевич, Махманов Дониёр Махманович	
SURXONDARYO VILOYATI HUDUDIY TURIZM BOZORINING MARKETING TAMOYILLARI ASOSIDAGI KOMPLEKS TAHLILI	276
Namozov Shahzod Maxmud o'g'li	
INNOVATIVE TRANSFORMATION PROCESSES AND ADVANCED INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE FIELD OF AGRICULTURAL SERVICES.....	282
Djurayeva Dilnoza Davronovna, Boltayeva Shakhnoza Bebudovna	
COMPARISON OF HOSPITAL-BASED AND HOME-BASED REHABILITATION AFTER CERVICAL SPINE SURGERY IN UZBEKISTAN	290
Shokhrukh Ziyavaddinov	
O'ZBEKISTON AKSIYADORLIK JAMIYATLARI MOLIYAVIY KOEFFITSIYENTLARI TAHLILI	299
Norqulov Mirsaid To'lqin o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI	306
Turdiyev Izatulla Ollaqulovich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA IJARA HISOBI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	312
Xoliqulova Yulduz Panji qizi	

ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGIGA RAQAMLASHTIRISH VA INNOVATSIYALARNING O'RNI: XORIJ TAJRIBASI	317
Mavlonov Ozod Ulug'bekovich	
QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING XORIJIY DAVLATLAR ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI MAMLAKATIMIZDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	322
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich, Sharipova Lobar Umrbek qizi	
BANK TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH ASOSIDA BOSHQARISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI.....	330
Boltayev Zokirjon Otanazarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TO'LOV QOBILIYATINI TA'MINLASHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI.....	334
Adilova Zohida Ikromjonovna	
MOLIYAVIY AKTIVLAR TARKIBIDAGI DEBITORLIK QARZDORLIKLARINI MHXS TALABLARI ASOSIDA BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	339
Umurzakov Dilshodbek Hakimovich	
ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕНЕДЖМЕНТА В УСЛОВИЯХ УДАЛЁННОЙ РАБОТЫ	345
Хамидов Далер Дилшодович	
ISMOIL SOMONIY MAQBARASINING TURISTIK SIG'IMINI BAHOLASH: BUXORO TARIXIY MARKAZI MISOLIDA.....	351
Choriyeva Dilovar Tohir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
CONSUMER TRUST IN UZBEKISTAN'S E-COMMERCE	356
Erkin Shavqiyev Professor, Ulugmurodov Farkhod	
IMPROVING THE FINANCING SYSTEM OF EXPORT ACTIVITIES OF SMALL BUSINESS ENTITIES.....	362
Karamatdinova Aysawle Parakhatovna	
XORIJIY OLIY TA'LIM MUASSASALARINING RAQAMLI MARKETING VOSITALARI TAHLILI: O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	369
Sharopova Nafosat, Xolmamatov Diyorbek	
SURXONDARYO VILOYATIDA MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARNI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	374
Islomov Bobur Bahodir o'g'li	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA ASOSIY VOSITALARGA AMORTIZATSIYA HISOBLASH USULLARI VA AUDITORLIK HISOBOTINI TAKOMILLASHTIRISH	380
Xasanov Shoxrux Raximjonovich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA REAL SEKTOR KORXONALARINING ROLI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	385
Sobitova Ra'no Solidjonovna, Babaxadjayev Firdavs Bahodir o'g'li	
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEK CONSULTING SERVICES MARKET AND METHODS FOR ASSESSING THE POTENTIAL FOR ATTRACTING INVESTMENTS	388
Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
RESPUBLIKAMIZDA UMUMIY OVQATLANISH SOHASI XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARDAN FOYDALANISH.....	394
Kalanova Moxigul Baxritdinova	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA KORXONA BOSHQARUVINING TASHKILY-IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	399
Azlarova Munira Muhammad-Amin qizi, Yoqubov Madaminbek Abdurahim o'g'li	
BALIQCILIK SOHASIDA TADBIRKORLIK MAJMUALARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING ROSSIYA TAJRIBASI VA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	406
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA CHIQINDILARNI BOSHQARISH TIZIMINING ZAMONAVIY MODELLARI	416
Xasanov Komil Mutalibjanovich	
TOSHKENT VILOYATI QISHLOQ HUDUDLARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OMILLARI: EMPIRIK TAHLIL	421
Saidakbarova Ziyoda Doniyor qizi	
METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF ADDITIONAL ACTIVITIES IN FARM ENTERPRISES	426
Kalimbetov Khaliknazar Kurbanbaevich	
KIMYO SANOATI KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'NALISHLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	432
Suyarov Shaxzod Salim o'g'li	
XALQARO MOLIYA TASHKILOTLARIDAN O'ZBEKISTONGA JALB ETILGAN IMTIYOZLI MABLAG'LARNING SAMARADORLIGI	438
Turdiyeva Zarnigor Asqar qizi	
NAVOIY VILOYATIDA TURIZM XIZMATLARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH.....	442
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKNI BOSHQARISHNING XORIJIY AMALIYOTI.....	448
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKNI BOSHQARISHNING XORIJIY AMALIYOTI

Turg'unov Nodirbek Muminjanovich

“Mikrokreditbank” ATB Namangan mintaqaviy filiali BXO xodimi,
ORCID: 0009-0006-0977-7360

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklarida kredit riskini boshqarishning xorijiy amaliyoti va uning zamonaviy mexanizmlari o'rganilgan. Tadqiqot davomida AQSH, Yevropa Ittifoqi davlatlari, Yaponiya va Janubiy Koreya bank tizimlarida qo'llanilayotgan kredit riskini boshqarish usullari tahlil qilindi. Kredit skoring tizimlari, Basel III standartlari, sun'iy intellekt va Big Data asosidagi risk monitoring mexanizmlarining samaradorligi baholandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, raqamli risk boshqaruv tizimlari kredit portfeli sifatini yaxshilash va muammoli kreditlar ulushini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot asosida O'zbekiston tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: kredit riski, tijorat banklari, Basel III, credit scoring, risk monitoring, muammoli kreditlar, sun'iy intellekt, Big Data.

Abstract. This article examines foreign practices of credit risk management in commercial banks and analyzes modern risk management mechanisms. The study investigates credit risk management methods used in the banking systems of the United States, the European Union, Japan, and South Korea. The effectiveness of credit scoring systems, Basel III standards, and AI- and Big Data-based risk monitoring mechanisms was evaluated. The findings indicate that digital risk management systems play a significant role in improving credit portfolio quality and reducing non-performing loans. Based on the research results, practical recommendations were developed for improving credit risk management systems in commercial banks of Uzbekistan.

Key words: credit risk, commercial banks, Basel III, credit scoring, risk monitoring, non-performing loans, artificial intelligence, Big Data.

Аннотация. В данной статье исследуется зарубежная практика управления кредитными рисками в коммерческих банках и современные механизмы риск-менеджмента. В ходе исследования были проанализированы методы управления кредитными рисками, применяемые в банковских системах США, Европейского Союза, Японии и Южной Кореи. Оценена эффективность систем кредитного скоринга, стандартов Basel III, а также механизмов мониторинга рисков на основе искусственного интеллекта и Big Data. Результаты показали, что цифровые системы управления рисками играют важную роль в повышении качества кредитного портфеля и снижении доли проблемных кредитов. На основе исследования разработаны практические рекомендации по совершенствованию системы управления кредитными рисками в коммерческих банках Узбекистана.

Ключевые слова: кредитный риск, коммерческие банки, Basel III, кредитный скоринг, мониторинг рисков, проблемные кредиты, искусственный интеллект, Big Data.

KIRISH

Zamonaviy bank tizimining barqarorligi va samaradorligi ko'p jihatdan tijorat banklarida risklarni, ayniqsa kredit riskini boshqarish darajasiga bog'liq hisoblanadi. Kredit operatsiyalari bank faoliyatining asosiy daromad manbai bo'lishi bilan bir qatorda, eng yuqori xavf darajasiga ega yo'nalishlardan biri sifatida ham namoyon bo'ladi. Bank tomonidan ajratilgan kreditlarning o'z vaqtida qaytmasligi, qarzdorlarning moliyaviy holati yomonlashuvi yoki iqtisodiy beqarorlik natijasida kredit portfeli sifati pasayishi bank likvidligi va moliyaviy barqarorligiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, kredit riskini samarali boshqarish masalasi xalqaro bank amaliyotida strategik ahamiyat kasb etib, tijorat banklari faoliyatining muhim tarkibiy qismiga aylangan. Ayniqsa, global moliyaviy inqirozlar, iqtisodiy beqarorlik va xalqaro moliya bozorlaridagi keskin o'zgarishlar bank tizimida risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini yanada kuchaytirdi. Bugungi kunda rivojlangan davlatlar bank tizimida kredit riskini boshqarishning zamonaviy usullari keng qo'llanilib, ular kredit portfelini monitoring qilish, qarzdorlarning to'lov qobiliyatini baholash va ehtimoliy yo'qotishlarni prognozlash imkonini

bermoqda. Xususan, AQSH, Yevropa Ittifoqi davlatlari, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar tijorat banklarida sun'iy intellekt, Big Data, avtomatlashtirilgan skoring tizimlari hamda Basel standartlariga asoslangan risk monitoring mexanizmlaridan samarali foydalanmoqda.

Ushbu yondashuvlar kredit ajratish jarayonida xatoliklarni kamaytirish, muammoli kreditlar ulushini qisqartirish va banklarning moliyaviy barqarorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi kredit riskini real vaqt rejimida kuzatish va tezkor boshqarish imkoniyatlarini kengaytirib, bank tizimida yangi risk-menejment paradigmasini shakllantirmoqda. Shu sababli, rivojlangan davlatlar tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tajribasini chuqur o'rganish, ularning samarali mexanizmlarini tahlil qilish va milliy bank tizimiga moslashtirish dolzarb ilmiy va amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi tijorat banklarida kredit riskini boshqarishning xorijiy amaliyotini o'rganish, zamonaviy risk-menejment mexanizmlarini tahlil qilish hamda ularni O'zbekiston bank tizimida qo'llash imkoniyatlarini asoslab berishdan iborat. Tadqiqot davomida rivojlangan davlatlar bank tizimida kredit riskini baholash usullari, Basel standartlari asosida risk monitoring tizimlari, kredit portfelini diversifikatsiya qilish strategiyalari va raqamli risk boshqaruvi mexanizmlarining samaradorligi o'rganiladi. Shuningdek, xorijiy tajribaning afzallik va kamchiliklari tahlil qilinib, milliy bank tizimida kredit riskini kamaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Tadqiqot obyekti sifatida xorijiy davlatlar tijorat banklari faoliyati tanlangan bo'lib, tadqiqot predmeti esa kredit riskini boshqarishning zamonaviy usullari va mexanizmlaridan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi kredit riskini boshqarishning ilg'or xorijiy tajribalarini tizimli ravishda tahlil qilish va ularni milliy bank tizimiga moslashtirish bo'yicha kompleks yondashuv ishlab chiqilganligi bilan izohlanadi. Tadqiqot natijalari tijorat banklarida risklarni samarali boshqarish tizimini takomillashtirish, muammoli kreditlar ulushini kamaytirish hamda banklarning moliyaviy barqarorligini oshirishda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish masalasi xalqaro bank amaliyotida eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur mavzu bo'yicha xorijiy olimlar va xalqaro moliyaviy institutlar tomonidan keng qamrovli ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Ayniqsa, bank tizimi barqarorligini ta'minlash, kredit portfeli sifatini oshirish hamda moliyaviy inqirozlarning oldini olishda kredit riskini samarali boshqarishning nazariy va amaliy jihatlari chuqur o'rganilgan.

Xorijiy iqtisodchi olimlardan Peter S. Rose o'z tadqiqotlarida kredit riskini bank faoliyatidagi asosiy moliyaviy xavf sifatida baholab, kredit siyosatini to'g'ri tashkil etish bank rentabelligiga bevosita ta'sir qilishini ta'kidlaydi. Uning fikricha, kredit riskini kamaytirishning asosiy vositalari sifatida mijozning kreditga layoqatligini baholash, garov ta'minoti va kredit monitoringi muhim ahamiyatga ega[12]. Shuningdek, Frederic S. Mishkin bank risklarini boshqarish mexanizmlarini tahlil qilib, tijorat banklari faoliyatida axborot asimmetriyasi va moral hazard muammolari kredit riskining asosiy omillaridan biri ekanligini qayd etgan. U banklar tomonidan skoring tizimlari va ichki reyting modellaridan foydalanish amaliyotini samarali usul sifatida baholaydi.

Xalqaro bank amaliyotida kredit riskini boshqarish bo'yicha muhim standartlar Basel Committee on Banking Supervision tomonidan ishlab chiqilgan Bazel kelishuvlarida o'z aksini topgan. Xususan, Bazel II va Bazel III standartlarida kapital yetariligi, riskka asoslangan aktivlarni baholash hamda stress-test tizimlarini joriy etish orqali banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan[13].

Bundan tashqari, International Monetary Fund hamda World Bank ekspertlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda rivojlangan davlatlar bank tizimida kredit riskini boshqarishda raqamli texnologiyalar, "big data" tahlili va sun'iy intellekt asosidagi baholash usullaridan keng foydalanilayotgani qayd etilgan. Ayniqsa, AQSH, Germaniya va Yaponiya banklari amaliyotida kredit portfelini diversifikatsiya qilish va real vaqt monitoring tizimlari samaradorlikni oshirayotgani ta'kidlangan[1].

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda kredit riskini boshqarishda "Expected Loss", "Credit Scoring", "RAROC" va stress-test metodologiyalarining ahamiyati keng yoritilgan. Ushbu yondashuvlar banklarga ehtimoliy yo'qotishlarni oldindan baholash, muammoli kreditlar ulushini kamaytirish va risklarni optimallashtirish imkonini beradi.

Umuman olganda, xorijiy tajribani o'rganish shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarida kredit riskini samarali boshqarish bank tizimi barqarorligini ta'minlash, moliyaviy xavflarni minimallashtirish hamda iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashda muhim omil hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda tijorat banklarida kredit riskini boshqarishning xorijiy amaliyotini o'rganish va uning samaradorligini baholash uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot dizayni taqqoslama tahlil, ekonometrik yondashuv va tizimli analiz usullariga asoslandi. Kredit riskini boshqarishning zamonaviy

mexanizmlarini aniqlash maqsadida AQSH, Yevropa Ittifoqi davlatlari, Yaponiya va Janubiy Koreya bank tizimlari tajribasi o'rganildi hamda ularning risk monitoring va kredit portfelini boshqarish usullari o'zaro taqqoslandi. Tadqiqot davomida kredit riskini baholashning asosiy usullari, jumladan credit scoring modeli, Probability of Default (PD) va Value at Risk (VaR) yondashuvlari tahlil qilindi. Kredit portfeli sifati va muammoli kreditlar darajasini baholash uchun statistik va ekonometrik usullardan foydalanildi[5]. Kredit riskining bank barqarorligiga ta'siri quyidagi regressiya modeli asosida baholandi:

$$CR = \alpha + \beta NPL + \gamma CAR + \delta LIQ + \epsilon$$

Ushbu modelda CR — kredit riski darajasi, NPL — muammoli kreditlar ulushi, CAR—kapital yetariligi ko'rsatkichi, LIQ— bank likvidligi, $\alpha, \beta, \gamma, \delta$ — model parametrlarini ifodalaydi. Model yordamida kredit riskiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar va ularning bank moliyaviy barqarorligiga ta'siri baholandi. Tadqiqotda xalqaro moliyaviy hisobotlar, Basel standartlari va tijorat banklarining statistik ma'lumotlaridan foydalanildi. Xorijiy tajribaning samaradorligini baholash uchun kredit portfeli sifati, muammoli kreditlar ulushi, kapital yetariligi va risk monitoring tezligi asosiy mezonlar sifatida tanlab olindi. Olingan natijalarning ishonchligi statistik testlar va taqqoslama tahlil yordamida tekshirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, rivojlangan davlatlar tijorat banklarida kredit riskini boshqarish tizimlari yuqori darajada raqamlashtirilgan va real vaqt ma'lumotlariga asoslangan mexanizmlar orqali amalga oshiriladi. Ayniqsa, AQSH va Yevropa bank tizimida sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanish kredit riskini prognozlash aniqligini sezilarli darajada oshirgan. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, AI asosida ishlovchi kredit scoring tizimlari kredit ajratishdagi xatoliklarni o'rtacha 25–30 foizga kamaytirgan hamda muammoli kreditlar ulushining qisqarishiga xizmat qilgan. Yevropa Ittifoqi banklarida Basel III standartlari asosida risk monitoring tizimlari joriy etilgani kredit portfeli sifatini yaxshilashga ijobiy ta'sir ko'rsatgani aniqlandi. Xususan, kapital yetariligi va risk monitoringining kuchayishi natijasida muammoli kreditlar ulushi o'rtacha 4–6 foizgacha kamaygan. AQSH tijorat banklarida esa avtomatlashtirilgan credit scoring va real vaqt monitoring tizimlari kredit qarorlarini qabul qilish tezligini oshirib, risklarni boshqarish samaradorligini sezilarli darajada yaxshilagan. Yaponiya va Janubiy Koreya banklarida raqamli texnologiyalar asosida qarzdorlarning moliyaviy holatini monitoring qilish tizimlari keng qo'llanilayotgani kuzatildi. Ushbu mamlakatlarda mijozlarning moliyaviy faolligi va tranzaksion ma'lumotlari asosida risklarni oldindan aniqlash imkoniyati yaratilgan bo'lib, bu kredit portfeli sifati barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, raqamli monitoring tizimlari joriy etilgan banklarda kredit yo'qotishlari darajasi an'anaviy tizimlarga nisbatan o'rtacha 18–22 foizga past bo'lgan (1-jadval).

1-jadval. Xorijiy davlatlar tijorat banklarida kredit riskini boshqarish samaradorligi

Ko'rsatkichlar	AQSH banklari	Yevropa banklari	Yaponiya va Janubiy Koreya banklari
Muammoli kreditlar ulushi (NPL)	3.1%	4.5%	2.8%
AI asosida risk monitoringi	Yuqori	O'rta-Yuqori	Yuqori
Kredit qarorini qabul qilish tezligi	Juda tez	Tez	Juda tez
Basel III talablariga moslik	To'liq	To'liq	Yuqori
Kredit riskini prognozlash aniqligi	89%	84%	91%
Raqamli scoring tizimi	To'liq joriy etilgan	Keng qo'llaniladi	To'liq joriy etilgan

Jadval natijalari shuni ko'rsatadiki, kredit riskini boshqarishda raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan monitoring tizimlaridan foydalanish banklarning moliyaviy barqarorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, Yaponiya va Janubiy Koreya banklarida prognozlash aniqligining yuqori darajada ekanligi raqamli risk boshqaruvi mexanizmlarining samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida xorijiy tajribaning O'zbekiston bank tizimi uchun muhim jihatlari ham aniqlandi. Jumladan, kredit scoring tizimlarini avtomatlashtirish, real vaqt monitoringini joriy etish hamda Basel standartlari asosida risk monitoring tizimlarini kuchaytirish milliy bank tizimida muammoli kreditlar ulushini kamaytirish va kredit portfeli sifatini yaxshilashga xizmat qilishi asoslab berildi. Shu bilan birga, banklarda ma'lumotlar bazasini integratsiyalash va AI asosidagi risk tahlili tizimlarini joriy etish kredit riskini boshqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkinligi aniqlandi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tijorat banklarida kredit riskini samarali boshqarish bank tizimining moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Xorijiy davlatlar tajribasi tahlili shuni tasdiqladiki, rivojlangan bank tizimlarida kredit riskini boshqarish an'anaviy yondashuvlardan raqamli va avtomatlashtirilgan risk monitoring tizimlariga o'tish orqali sezilarli darajada takomillashtirilgan. Ayniqsa, AQSH, Yevropa Ittifoqi davlatlari, Yaponiya va Janubiy Koreya banklarida sun'iy intellekt, Big Data va avtomatlashtirilgan credit scoring tizimlaridan foydalanish kredit portfeli sifatini yaxshilash, muammoli kreditlar ulushini kamaytirish hamda kredit qarorlarini qabul qilish tezligini oshirishga xizmat qilgani aniqlandi.

Tadqiqot davomida Basel III standartlari asosida risk monitoring tizimlarini joriy etish kapital yetarilgini mustahkamlashi va kredit risklarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etishi asoslandi. Shu bilan birga, real vaqt ma'lumotlariga asoslangan monitoring tizimlari qarzdorlarning moliyaviy holatini oldindan baholash va ehtimoliy risklarni prognozlash imkonini berishi aniqlanib, bu banklarning yo'qotishlarini kamaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi isbotlandi. Xorijiy amaliyot tahlili O'zbekiston bank tizimida ham kredit riskini boshqarish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatdi. Xususan, kredit skoring tizimlarini avtomatlashtirish, raqamli monitoring platformalarini keng joriy etish, ma'lumotlar bazasini integratsiyalash va sun'iy intellekt asosidagi risk tahlili tizimlarini rivojlantirish milliy bank tizimida risklarni samarali boshqarishga xizmat qilishi mumkinligi asoslab berildi. Shu bilan birga, Basel standartlari talablariga mos ravishda risk monitoring tizimlarini kuchaytirish va kredit portfelinii diversifikatsiya qilish banklarning moliyaviy barqarorligini oshirishda muhim strategik yo'nalish sifatida baholandi[1].

Amaliy jihatdan, tadqiqot natijalari asosida tijorat banklari uchun kredit riskini kamaytirishga qaratilgan bir qator tavsiyalar ishlab chiqildi. Jumladan, kredit ajratish jarayonida zamonaviy analitik vositalardan foydalanish, qarzdorlarning moliyaviy holatini real vaqt rejimida monitoring qilish hamda muammoli kreditlarni erta aniqlash tizimlarini joriy etish tavsiya etiladi. Bundan tashqari, bank xodimlarining risk-menejment bo'yicha malakasini oshirish va raqamli transformatsiyani jadallashtirish ham kredit riskini boshqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, kredit riskini boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish nafaqat banklarning moliyaviy xavfsizligini mustahkamlaydi, balki iqtisodiyotda kreditlash tizimining barqaror rivojlanishini ham ta'minlaydi. Shu sababli, kelgusida O'zbekiston tijorat banklarida raqamli risk boshqaruvi va AI asosidagi monitoring tizimlarini keng qo'llash bank tizimining samaradorligi va xalqaro raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Basel Committee on Banking Supervision (2019). *Guidelines on Credit Risk and Accounting for Expected Credit Losses*. Basel: Bank for International Settlements.
2. Bessis, J. (2015). *Risk Management in Banking*. 4th ed. Chichester: Wiley.
3. Crouhy, M., Galai, D. & Mark, R. (2014). *The Essentials of Risk Management*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill Education.
4. Duffie, D. & Singleton, K.J. (2012). *Credit Risk: Pricing, Measurement, and Management*. Princeton: Princeton University Press.
5. Ghosh, A. (2012). *Managing Risks in Commercial and Retail Banking*. Singapore: Wiley Finance.
6. Greuning, H.V. & Bratanovic, S.B. (2020). *Analyzing Banking Risk: A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management*. 4th ed. Washington DC: World Bank Publications.
7. Hull, J.C. (2018). *Risk Management and Financial Institutions*. 5th ed. Hoboken: Wiley.
8. Jorion, P. (2011). *Financial Risk Manager Handbook*. 6th ed. Hoboken: Wiley Finance.
9. Koller, T., Goedhart, M. & Wessels, D. (2020). *Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies*. 7th ed. Hoboken: Wiley.
10. Mishkin, F.S. & Eakins, S.G. (2018). *Financial Markets and Institutions*. 9th ed. Harlow: Pearson Education.
11. Ong, M.K. (2007). *The Basel Handbook: A Guide for Financial Practitioners*. London: Risk Books.
12. Rose, P.S. & Hudgins, S.C. (2013). *Bank Management and Financial Services*. 9th ed. New York: McGraw-Hill Education.
13. Saunders, A. & Allen, L. (2010). *Credit Risk Management in and out of the Financial Crisis*. 3rd ed. Hoboken: Wiley Finance.
14. Sinkey, J.F. (2002). *Commercial Bank Financial Management*. 6th ed. New Jersey: Prentice Hall.
15. Smithson, C. (2015). *Managing Financial Risk: A Guide to Derivative Products, Financial Engineering, and Value Maximization*. New York: McGraw-Hill.
16. Stulz, R.M. (2003). *Risk Management and Derivatives*. Mason: Thomson South-Western.
17. Treacy, W.F. & Carey, M. (2000). 'Credit Risk Rating Systems at Large US Banks', *Journal of Banking and Finance*, 24(1-2), pp. 167-201.
18. World Bank (2021). *Global Financial Development Report 2021: Financial Risk and Stability*. Washington DC: World Bank Publications.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>